

ہمیں قدیم سب است۔ مع ذلک یک سے الجملہ باز از آہنا درج سے کہم
 برا سے غالی نبودن عریفہ۔ از آنجملہ روزنامہ اختر ۶۹ جلد سے اٹھانے
 گذشتہ است کہ بندہ نزد خود گذشتہ براسے آنکہ فقراتے چند را از
 درج کہم۔ نامہ نگاری از طهران بہ اختر نوشتہ است نامہ کہ الحقن باید گفت
 خبر کے از عالم نمیدہ است و او نیز دل پروردوست داشتہ است از اوضاع
 ملک خود و حقیقت بعضی از فقرات آن بسیار خوب است و سلسلے صاحب اخبار
 مذکور سے تولید باوجود عدم مورد فی نیز ادارہ از نوشتن بعضی مطالب
 مہمہ معذور است۔ بندہ کہ خوب سے فہم کہ لفظ باوجود و لفظ نیز در این
 جلد جو آئدہ اند و از نوشتن مطالب مہمہ جو اباید کہے معذور شدہ اگر آن
 مطالب مہمہ باشند باید درج شوند در اخبار و اگر چیز دیگر بودہ اند کہ صاحب اخبار
 ترسیدہ است درج کند مہمہ جو نام سے گذاردہ بارے بعضی از فقرات آن
 نامہ اینہا است "امروز براسے ما ایرانیان اطلآء از چگونگی احکام مقاولہ
 نامہ راہ آہن کہ در میان دولت علیہ عثمانی و صاحب امتیاز آن بستہ شدہ
 خلیے سو مند ترازان است کہ بشرح و بیان کج دوسے افسوس کہ اغلب
 ما از ادراک مراتب انتفاء آن اطلاعات بنجریم چنانچہ بعضی از مہموظان از
 نارسائی ادراک بدینگونه مندرجات سو مند روزنامہ اندانستہ اقرار
 و نکتہ گیر ہا میکنند" بے حقیقت کمال افسوس است و این بجا رہے
 نے دانند کہ خوب بود حال سے سال باشد راہ آہن در ملک ماجار سے شدہ
 باشد و اگر چین شدہ بود امروز ایران باندیکے از مالک فنک بود۔ پس
 سے گوید۔ "و سلسلے جاسے افسوس است کہ اشخاص سے کہ مرجع و مصدر کار
 ہستند قبل از نزل بمقامات عالیہ کہ دارند ابداً در فکر ریاست اینگونه مطالب

نبوده و خیال این را که روزی این مطلبها بکار خواهد خورد نداشته و مطلق پیر
 فهمیدن محضات ترجمه متداول نامہ را ہا سے آہن ممالک متحدہ و امثال آن
 نگریدہ اندازے آخر " این مرد اکنون از طهران نوشتہ و بندہ سی سال است
 در ہند استم و سید علی شومتری نیز سالہا سے دراز است در این ملک است و
 بنا بر این از این فقرات معلوم سے شود بر ما کہ حالت ملک ما چگونه است و
 ہنوز بہمان وضع قدیم است و ہنوز صاحبان اقتدار و اختیار و مصدر و مرجع
 کار آمد آبخیاں ترقی ملک خود نیستند و گرفتار اغراض خود اند۔ اگرچہ ما چون ہفتاد
 نصف النہار حالت ملک و خلق خود را امروز بہمان حیم سے بنیم کہ سے سال
 قبل از این وہمان نحو میدانیم کہ آن زمان میدانستیم مع ذلک کا ہنگام سے خود را
 راضی سے کنیم و این را ہم از خوف مردم کہ امروز ملک ما بے نہایت بہتر
 از سی سال قبل از این شدہ و لیکن در این وقت کلام این نویسنده تمکک بسیار
 قوی است در دست ما +

بعضی از فقرات این نامہ بسیار خوب است و مطبوع و پسندیدہ ما
 و از آنجہ سے نویسنده " و این سیکے نیز معلوم است کہ دولتہا و ملتہا سے
 متحدن بسبب ساختن را ہا سے آہن و تشکیل صرافشاہا و نظیر رودخانہا
 وغیرہ وغیرہ تا بچہ پایہ منافع بردہ و سے بروند و سے ایشان برا سے ہر
 از این کار ہا قوانین مفیدہ مخصوص سے دارند کہ روح ما از آہنا جزو نیست
 این مرد صاحب انصاف است الحق و سے بعضی از حقا ہستند کہ سے گویند
 اہل ملک ما از ما و را سے عرش ہم جز دارند و آنچه پایہ ترقی ایران و خلق
 ایران است امروزاً سے ترا پایہ ترقی ہر سیکے است در جہان۔ یک
 فقرہ طویل این مکتوب را ما چیز سے بطور اطناب نقل سے کنیم در این جا

بوجب ذیل :-

” چنانچہ بارہا روزنامہ اختر و جسے دیکر از بزرگان ملت باقتضای
 وطن پرستی بدلائل مقنعہ یاد آوری کردہ اند کہ در انیکونہ کار ہا سے بزرگ صلاح
 دولت و ملت ایران چنان ہست کہ سنی المقدور ہا سے خارجی را بمیان نیاد
 و در عودت عدم امکان آن نہایت رقت و مویشکافی را بعمل بیاورد چہ در
 امثال این کار ہا اندک غفلت صورت ہبے نہایت و خسارت سے شود و ہا
 طور سے حرکت نمود کہ آئندہ وطن از بارہ مخاطرات لمخوٹہ آن امین گردد
 تا تدبیر سے کہ در انہم و ہا سے حفظ شونات لازم الرعایہ وطن بخاطر بندہ پیر
 این ہست کہ دولت کو بیاورام او اشیا صیکہ مندر کار ہا سے عمدہ دولت اندوختن
 آن وارد کہ پس از گذشتن و یاد و ایام حیات اولاد و کسانشان بہان مقامات
 بلند بر سبب ہر سو گدہ حکم بشود کہ سر کد ام یکے دوش از اولاد خود نشان را کہ
 نشان مقضی ہست عجا کہ ہا سے تحصیل علوم و فنون شد اولہ بمکاتب عالیہ و
 مدارس و الفنون فرنگستان فرستند کہ با انہام شرف حسب و نسب فعلاً نیز برانند
 آن مقام بلند پدید آستہ باشد کہ در این صورت بخارجے نیز بدولت وارد
 نئے آید و نہ دولت پس از بر حیدہ شدن بساڈ این طبقہ ابداً اشخاص بے علم
 و اظالم و کسانے را کہ خود نشان بہ تنظیم شرا یطراہ اشیا مانند معاولہ نامہ راہ مقصد
 باشند و رعایات و وسلیتے استخادم کنند مہا پسر یک وزیر و یا امیر در صورتیکہ
 دارا سے علم وزارت و ادارت و لاین مسند پیر یا برادر باشند بر دیکر سے
 کہ آن شرف بزرگ زادگی و فراہت ندارد و مقدم است و الا دولت ہر کس
 کہ دارا سے آن علم و ہنر از داراں مقام باشند بدان کار میکار داسے انہ
 اگر چہ این مطلب با فضل چندان نسبتے بار اوہ مآثر و وسلے در

ہر جا و ہر مقام مانتوانیم مطلبے را شامل ارادہ خود سازیم وار تباطے دہم و
 ہر جہد کہ این مطلب در اینجا مطلبے است کہ ضروریات بہ رسالہ دیکرے دارد
 مع ذلک بطور اختصار چیزے در آن باب می نویسیم تا بر بعضے معلوم شود
 کہ از ہمین عبارت پس از سی سال ہجرت ما بکمال خوبی از حالت ملک و خلق
 ملک و دانشمندی دانشمندان ملک خود خبر دار میشویم و سہے دیکر ان صد
 سال ہم فکر کنند چیزے معلوم نمی توانند کرد ❖

اول - باید دانست کہ این فقرہ را ما در ہمہ جا نوشتہ ایم و مکرر
 تکرار کردہ ایم و باز سے کنیم و باز سے کنیم ہزار بار و یک بار ہر شخصے کہ بخواد
 عمارتے بسازد و اگر خود مند باشد و عقل سلیم داشته باشد باید ابتدا بنیان
 و اساس آزا بند و آزا استحکام دہد - غالباً باید گفت تمام کسانے کہ در میان
 ما مردم اگر اندک چیزے ہم از دنیا نمیدہ باشند باز اساس کار را از دست
 میدہند و از دیوار سقف شروع سے کنند و این از آن است کہ روحشان
 از جائے خبر ندارد - تا ہنگامیکہ در ملک آزادی و در حکومت اصول باشد
 و جمع کنیزے در امرے مشورت با ہم نکنند کارے صورت نیے بند و
 آنکے کار ہاے عظیم - شاید ہنوز کنیت راہ آہن و معدنیات حیدرآباد
 بسمع ایرانیان نرسیدہ باشد و حال آنکہ عالمی خبر دادند - مختصر آن ہمین
 است کہ چند کس از چاکران حکومت حیدرآباد و جمعے دیکر از چاکران و
 افسران حکومت ہند و غیرہ با یکدیگر اتفاق نمودہ و سہے ہم یک صدک
 یا زیادہ از این ریاست خوردند و بروند و نقصان وارد آوردند و
 خرید و فروش راہ آہن و جریان و کندن و بر آوردن معاون این
 ریاست این از آن شد کہ در این ریاست اصول نیست و

و مجلس شعرائے نیست و خلق خندان آزاد نمینند که راستے برهند و سخن در امر
 گویند و هم امور بدست کسانے است که از زیر دستان خود بے نهایت کم استند
 در دانش و محتاج بر اہنائی دیگرانے استند مانند خود نشان۔ و از این گذشته اہل
 ایران نیز چون اہل حیدرآباد و سچا رہ و ضعیف و بے دست و پا ہستند و ابد آنجور
 خود و نفس نفس خود نھے تو انندان خور و کھیل تا پنجصد سال دیگر اقل۔ ایرانیاں
 نھے تو انند کپاسے بشوند یا بر پاکتد ایرانیاں مہندس و انجیر و آن ہمہ اسباب
 و لوازم بیج کار سے را از خود ندارند و نمی تو انند ساخت و حاصل کرد پس ضرورت
 کہ قوسے بنیکانہ بکنند این کار ہا را در آن صد ہا و ہزار ہا مفاسد ہست کہ از انجملہ
 فرضاً در یک رشتہ راہ آہن چند کرو مال ایران را بخورند و ایران را مقروض
 سازند و احتمالات بسیار سے دیکریم در آن میرود۔ و دولت قوسے بازوئے
 کہ در دو جانب ایران واقع اند ہم دوستے آہنا مضر است بر سے ایران و ہم
 دشمنی نشان و اگر فقط خصومت آہنا لازم باشد و با خود باشد بالضرور متعدی میشود
 و بمالک ضعیفہ اطرافشان تعدی میشود۔ روسی ہم چھی اٹکلند زور و استیلا سے
 خود را روز بروز زیادہ سیکند و زیادہ میخواہد در ایران و اٹکلند بہ ہم چھی روسی و این
 صورت راہ آہن را اگر اینہا یا یکے از اینہا درست کنند باز موجب نقصان ایران
 و محل ایرادیکے یا دیکر سے از آہنا میشود۔ و قوم دیکر ہستند قوی کہ میخوان بر آہنا
 اعتماد نمودیکے جو منے دیکے امریکا۔ از این دو البتہ امریکا بہتر است و بے
 آزار تر زیرا کہ خیال او محض تجارت و محنت است نہ ملک گیری۔ و جو منے
 البتہ خوب است و س لے چون در شمار ممالک یورپ است و با ہمسایگان خود
 در تجارت و غیرہ ہم چھی سے کند او نیز زور و استیلا سے خود را افزون میخواہد
 و صورتے کہ از زور و استیلا سے او در ایران روس و اٹکلند ہر دو خاموش

خاموش نشینند و فقط تجارت خود را افزایش و پداین مفید است والا اگر او هم
بنامه مخالفت را باروس انگلیز بگذارد باز خاسه از نقصان نخواهد بود به

ایران *

دوم این بزرگوار خوب را داد و دست براسه اطفال و ذرا و امرا و غیره
و سله اند که این را س ناقص است یعنی سخن را هر کس میتواند گفت و سله
چون آن سخن زیاری را بخوانند بعل گردند آن وقت نقایص آن ظاهر میشود
ما از این بزرگوار می پرسیم که مرادشان از این عبارت که "عجالت براسه تحصیل
علوم و فنون متداوله بکاتب عالیه و مدارس دارالفنون و ننگستان فرستند" یا
چسیت - این عجالت از زمان خیلے طولانی است بکامل پنجر ارسال دیگر نهایت آن
میرسد و علوم و فنون متداوله را نامی فهمیم چسیت - آیا مراد از علوم و فنون
متداوله فقط دانستن لسان است یا چیز دیگر - اگر زبان باشد خیر جناب ایسا
مغذورانند و اگر مراد چیز دیگر است ایشان نمیدانند و بنده بخدمت ایشان
عرض کنم آن علوم و فنون کدام استند - از براسه مختلف اصناف اهل
قلم - تاریخ - جغرافیا - پلیسیکل اکانمی - کتب پلیسیکل و دیپلوماتیک قانون طراف
یعنی رفتار و کردار دول مختلفه نسبت به یکدیگر در صلح و جنگ - منطق - حساب
آکیدس - جبر و مقابله - هندسه - معادن - نبات - کیمیا - ذاکتری و تمام
بشتماسه آن - تلکراف - آب - هوا - زراعت و فلاحه - تجارت و ممالک
آن و امثال اینها اهل سیف هم باید آنچه لازمه آن فن باشد بدانند - پس این
علوم علوم متداوله نشند و بان علوم متداوله که منظور این جناب است نه
وزیر مالیات میتواند حساب جمع و خرج مالیات ملک را آماده سازد و نه وزیر
دول خارجه میتواند در امر راه آهن کفشگونی کند *

آنچه بالفعل و کمال اختصار بنظر بنده ناقص العقل میرسد که ترونازه باشد و انقلاب پنج یا هفت سال دیگر وصلت بدید و مفید باشد این است - هرگز زرے برائے این کار جمع کنند -

(۱) یا حکومت بدید تا ما را و خود تحمل نشود -

(۲) یا پدران و مادران بحسب قوه خود بدیند -

(۳) یا مردم همه بدو کنند بحسب حالت و وسعت دولت خود -

(۴) یا از هر سه طریق جمع میشود و در سه راه بسی و اهتمام این نبره کواری عالمی قدر

کمتر قونسل جنرال ایران است در بلژی و بعضی از تجار کے که خداوند توفیق

بآنها عنایت فرموده برپاشده و سخته بدیند و انتظام درستی در آن بکار برند

و جمعی از پارسیان را نیز شریک سازند هم در نشاندن تخم و هم در ورودین حال

آن - پس اقلًا پنجم جوان یا دو صد جوان را که شانزده ساله باشند و چالیس

و هشتاد و طالب علم و مختلی بفرستند در بلژی که هفت سال در اینجا تحصیل این علوم

فوق را بکنند و امتحان داده بلکه خود مراجعت نمایند و چون آمدند مقرر باشند

که ماهی پنجاه تومان بگیرند و در یکی از ادارہ سے حکومتی نوکر بشوند و بجز در ایام

سواجب آنها برسد فرضا با ماهی یکصد تومان یا سالی یک هزار و دو صد تومان که

این نهایت و اعلا درجه مواجب است در ایران - اگر این جوانان در معلّم خانه

طهران یا جائے دیگر تحصیل کرده باشند یک دوسه ساله البته در آن هفت سال

بے نهایت کامل میشوند و احتمال دارد که درجات یونیورسیتی را حاصل نمایند

که بسیار عالیشان اند و اینها از کماکان وضع سلطنت و حکمرانی اهل یورپ

اطلاعه بهم میرسانند و این را نیز باید دانست که اگر ترقی ایران موقوف بجز در ایام باشد

تا پنجاه سال یا اقل یا پنجاه سال دیگر در صورتی که قوم تو سے با آواز
 دیگر نگیرد و آنرا امکان دارد که برود ایم هم یک چند کس از شاگردان
 معلم خانہ طهران رو سے کار آید و برود ایم این ہا مردہ چند کس دیگر
 جا سے انہارا بگیرند و سے بیکار و سے فائدہ محض و ناقص و درود
 و تجربہ - و سے اگر بخوابند کہ از امروز اساس سے جدید بنند و وہ
 یا بیت سال دیگر عمارت کا سے تیار شود یا صد سال دیگر کہ ایران
 حکومت درستی و وضع درستی و آشنائی باشد کہ خیال محال و اندیشہ
 غیر ممکن است) در ہر روز سے کہ آغاز شود ترستی و ادن آن و اساس
 نهادن حکومتی و رآن بر وفق اصول و قانون و رآن روز اقل ایک ہزار
 شخص کامل ضرور است در ایران کہ در تمام رشتہا سے علوم امروزہ و ترستی
 کامل باشند - و فنا پنجد کس کامل سے خود ہد کہ خاص عمل حکومتی
 باشند و مختلف بلاد - اقل ایک صد ہند کس کامل و یک صد ڈاکٹر کامل و
 سینصد کس کامل دیگر در سایر علوم لازم است - از اینہا گذشتہ سہ صد
 یا چار صد کس زبان کامل ضرور انداز نہ کہ در علم انشاء و ادب عربی
 کامل باشند بلکہ در علوم سیاسیہ و تمدنیہ و تاریکیہ این زمان کہ از آشنائی
 مجلس شورا سے برپا شود کہ اصل اصیل انہا ہستند - بسم اللہ این است طریقہ
 و اینہا است اسباب ترقی دران ملک - بخوابند ملک ایران بہ سچوہ ترقی
 سے کند - این است شرط بلوغ و بس +

در امور حیدرآباد

الکون اہدیم بر سر امور حیدرآباد کن و سخن ما بر آزادی است و

آزادی حقیقی والا چند آنکہ اہل حیدرآباد آزاد ہوتے ہیں اس لیے کہ آزادی ہوتی ہے
 و آزادی ہم ہزاران درجہ پیش از انجہ سید علی شوشتری نسبت بہ بندہ داوہ
 و خودش قبیلہ و کعبہ و پیر و مرشد و قطب و نجمہ و قدوہ است آزادی حیدرآباد
 را ولیکن یک مرد یافت نمیشود کہ یک سخن برب را نہ نسبت بخوابے و
 تباہے ملک و آنجہ حکومت و اجزای حکومت سے کنند و خوابے و
 تباہے ملک خود۔ ماتام کیفیات را با فعل رہا سے کنیم کہ مفصلاً در دستور
 نامہ درج است و ہمین قدر عرض سے کنیم کہ از ملک حوامان و ناپاسا نے
 کہ در این ریاست نوکر بودہ دستند و از ورکات بسیار سافلہ بدرجات بسیار
 عالیہ رسیدہ اند و در اندک زمانے خطا ہا سے جنگ و دود و عہدہ ^{عظیم}
 موم سکریٹری و ماہوار زیادہ از انجہ والد مرحوم شس خواب دیدہ بود تا زمان
 مملو کسیر خود یافت با چند کس از انگریزان متفق شدہ بقدر یک کرور
 و نیم یا بیشتر از این ریاست را خوردند و بردند و غارت کردند و نقصان
 رسانیدند کہ در آن او خود دزد بود و چند کس دیگر شریک دزد و چند
 کس دیگر شریک دزد و رفیق قافلہ و چند کس دیگر رمال و فال گیر و
 بزرگوار سے حاکم و جویندہ آن دزد بود و گیرندہ آن مال۔ سر آسا نجاہ
 اکوٹون وزیر و مختار کل است در این ریاست خواست عبدالحق را
 کسیر و آنجہ خوردہ است با یاران انگریز خود از شکم او بیرون آرد و او را
 شراہد عالم را بر از غوغا نمود و یک کرور خرچ کرد و آشناسے را بوکالت
 ہندن فرستاد و اخالامر باید بندہ بگویم **۵**

کہ تفرغ کنے و کر فرمایے

دزدان باز پس نحو اہد و او

این ملک دو کروڑ با صد کروڑ ویکر اقلًا از زمانے کہ انگریزان در
 این ریاست استیلا یافتند و نہرا رہا کرو ویکر قبل از آنکہ انگریزان
 در این ملک آئند و کروڑ ہا زن و دختر خلق تباہ و آلودہ و امن شدہ اند
 و آخر از ہمہ دولت اسلام خود یا سہال کشتہ و باین روز در افتادہ است از
 آن و نتیجہ آن است کہ خلق آزاد نبودہ و نیستند۔ و لیکن یک چند
 سطرے از عبارات انگریزے را بخط انگریزے نوشتہ ترجمہ سے کہم
 تا معنی آزادے معلوم کروں کہ کسانے کہ جو دولت نڈارند و رسیدن دلیل
 و برہان و نقل قدم گذارند مردم را دست نام سے کو بند و تہمت سے زند
 فقرات مذکورہ بموجب ذیل است۔

"The whole position was false and
 immoral, and when it ended
 in gigantic fraud, Mr. Corder was
 permitted to plead that neither
 he, nor the Government - that had
 supported his usurpation, was res-
 ponsible for what had been done.
 And yet it was they who forced
 both the Railway & the
 one and Mining Scheme upon
 the people, and when it

Transpired that the former had been
 promised only to give £ 400,000
 bonus to Abdul Nagor and his
 colleagues, and £ 85,000 more in the
 mining scheme, the word was that
 the Government of India had only
 advised the Nizam in a friendly
 way, what it would be wise for
 his Minister to do."

"Who can have forgotten the
 60 lakhs offer made by Abdul
 Nagor, Mr. Corder, and Colonel
 Marshall in the name of the
 Nizam, who, poor young fellow
 had never heard of it, and
 whose Minister, when required
 to endorse it, asked naturally,
 "But where is the money to come
 from?" Statesman 13th April.

این فقرات نکتہ جہتی ہائے روزنامہ آئینین است کہ در ۱۳ ماہ اپریل
 گذشتہ نموده بود از حکومت و امیر این حکومت ہندو یعنی آغا این است

تمام امور یا مقدمات کہ سبب اختلاف تہذیب بود و چون منجر شد بیک تہذیب
 عظیمی آن وقت حکومت ہند را بنیاد و خاتم کشتی کشت کہ مستر کاروری (زرین
 حیدر آباد) انکار کند کہ یا خود مستر یا حکومت ہند کہ اورا تہذیب ہند جو ابدہ بود نہ
 آنچہ را کہ واقع کشت و حال آنکہ ان ہاں ہاں ہاں آوردہ بودند و مجبور ساختہ بودند
 نظام را کہ قبول کنند و منصرف بر آہن و معدنیات حیدر آباد را کہ در
 اولین ۴۰۰۰۰ پوند و عیب عبدالحق و شکر کاسے اور تہذیب و در دومین
 ۶۵۰۰۰ پوند و چین این شد عہدہ ہاں ظاہر کشت جواب دادند کہ حکومت
 ہند فقط بطور دوستی نظام را را ہنما سے بہ صحت داد و حال آنکہ این
 را ہنما سے کار و فرض وزیر را بود +

”کہ فراموش خواہد کرد ۶۰ ہک روپیہ را کہ عبدالحق و مستر کاروری
 و کرنل مرشال بنام نظام آفریننے تعارف حکومت ہند کردند کہ نیکاسیک
 خواستند وزیر نظام امضادار و وزیر مذکور سوال کرد و بایستے ہم کہ چین
 را کہند کہ ”این مبلغ از کجا خواہد آمد؟“ حیدر آباد ریکارڈ بندہ نظر یک قدم پیش
 از اسٹیشن گذارہ دور پارچہ ۶ ہی راج بود فقرہ طویلے کہ بندہ سنے نویسم
 در اینجا -

خوانندگان باید بخوبی ملتفت این فقرات بشوند کہ غرض ما در
 این است کہ حکومت مردم تربیت یافتہ کہ واقعا آزاد استند آزاداند و
 آنکہ حالت بعضی از خلق کہ حکومت از ہر باستے یک فقرہ کہ نامہ
 لندن یکے از روزنامہ است یعنی تیلگراف زودہ بود و در تمام روزنامہ
 نقل شد ما در جاسے ویکسے درج کردہ ایم۔ آن فقرہ شعر است بر اچھا
 انصا سے کہ شد در میان حکومت نظام و دکن نیکاسے کیانی سنے تو سنے

وخط بطلان بر آن برفت و در حلقہا سے پر لشتی زیراکہ نیز در اسے ہمد در
 تسلیمے کہ شد بہ مشروا شن نواید حکومت نظام پامال کشت۔ این یعنیہ نظام
 داشت با خیال و کان ما چنانچہ در آریکھما سے نمبر ۶ و نمبر ۷ پارچہا سے ۱۵
 و ۱۶ اپریل مندرج بود۔ در آن پارچہا ماسہ سری تفصیلے بیان کردیم
 بر اسے خزانندگان خود از مخارجے کہ حکومت نظام کرده بود از زمانے کہ
 نصیحت بینک کمپانی حیدرآباد ظاہر شد کہ از قرار یکہ خلق عالم بطور تخمین مسکو
 و نیویسند و حساب سے کنند قریب یک کروڑ روپیہ بودہ و ما این بر باد می
 و تباہی از خلق اللہ را (یعنی زرعت را) نسبت دادیم عدم توانائی و
 بے گھایتی رکسانے کہ در آن دست و دخل داشتند و کجاں بے پردہ
 آنها در لحاظ نواید ریاست و رعیت۔ اکنون نجوبی و بطور یقین بر ما ظاہر شد
 کہ در بین این مسافرت اخیرے کہ نام آوران این ریاست نمودند و بخدمت
 فرمانروا سے ہند رفتند در کلتہ بخیریکے از آنها کہ در عہدہ و درجہ فروتر از ہم
 بودا بقے تا ما عاجز و بیچارہ بودند کہ شرح مقدمہ حیدرآباد بینک را بطور کفایت
 و از روی بصیرت و خبرداری بیان کنند۔ نہ وزیر حیدرآباد تو انست از عہدہ
 این کار بر آید نہ آن دو شخصے کہ بوکالت حکومت حیدرآباد بہ لندن رفتند
 انفصال آن مقدمہ باواشن و نہ آن شخصے کہ اکنون دست راست وزیر است
 دور واقع حکومت این ریاست با دست۔ و از آن رپور تھاںے کہ تیار کرد
 بودند کہ بنظر فرمانروا سے ہند یا بادارہ فارین نہیں برسانند بر اسے مضا
 و انفصال آہنا و نیز از کم و کیف و حقیقت منصوبہ بینک کمپانی سے بے اطلاع
 بودند۔ پس سے کوید کہ اینہارا فرمانروا سے ہند مرقص نمود و ہمان شخص فرود
 از ہمہ را نکاہ داشت کہ با ستر باول بنشیند و گفتگو نمایند و تلم آن کیفیت را

بفرمانروا سے ہند ظاہر و شکشف کروانند +

افسوس ہے کہ بعض ازمطالعب و دیگر اماجمع کردہ بودیم براسے اثبات
تکفاسے خود در این اوقات مانیتوانیم نویسیم و لیکن بحیل کہ ہمیں قدر کافی باشد
خودمندان را۔ اول در اینکہ معنی آزادی ہمیں ہےست و از آزادی مرادمانیر
ہمیں و در کفر و الحاد و زندقہ ہم کہ بمالنبت میدہند ہمیں ہےست کہ خلق آزاد
باشند۔ مردم فزک چندان آزاد اند کہ در امور لیتیکہ و مشورہ بلکرانے کہ اثر
نستے بہ بادشاہ و خاندان سلطنت ندارند۔ بر وزیر اعظم ملک خود ایراد میگیرند
و در امور غیر لیتیکہ کہ خلاف باشد حقے بر بادشاہان خود ایراد میگیرند و بطور
و انصاف و لیکن در ممالک مشرق و خصوصاً در ممالک اسلام در کارہائے ادنا
عہدہ دار سے نمی توان ایراد گرفت کہ بعضیہ حقا کفر و زندقہ میدانند بعضیہ
و دیگر چیز دیگر و در واقع عین دنیا داری و اغراض نفسانیہ خود آہناست۔ بند
را ہمیں است اعتقاد و دین و مذہب و کفر و زندقہ و بس۔ دیگر آنکہ این
حالت حکام و عہدہ داران ریاستہا سے اسلام کہ ہر چند در چار دیواری خانہ
خود و بچاہ خطاب دارند و بزرگان عالی شان جهان اند و ہر یک شخص اول
جهان است در پلٹیک از امور خود خبر ندارند و جواب سوا سے را نمیتوانند
برہند ما بخوبی دیدیم بحوال عقلا کے این ریاست را در امر این منٹیک کیا ہے
و ہمیں کافی است براسے ما +

ما با از بند سے کو نیم کہ این عہدہ داران ہر کہ سے خواہند باشند
انگریز و بوسے ہر دو غارت گران خزینه و ریاست و عقیت حیدرآباد
و آنچه میدہند بہ اخبار نویسان بلور رشوت ہےست کہ در عرض آن کار سے
کبند براسے آہنا مشورہ با غراض و مشورہ با سے نختیہ آہنا۔ اگر چه نام

کے راقلم نے آریم وہمہ را نیز باجتماع نمیکیرم اکثر و مخصوصہ از درجہ اعلاک
 آنها چنین استند و مارا خوشی از سچک نیست زیرا کہ اینها بغیر از نقش پیران
 و زبان چالاک و مشیار سے مردمان بازار پیر سے و نہر سے دیکرند ارند۔ در
 این صورت در ریاستے کہ اجزای حکومت دار آئین ریاست این اشخاص باشند
 و اخبار ہا سے آن "فلان دکن" و "بہمان الاخبار" باشند سید علی سر
 ہم باید حکمت نویس سید الاخبار باشند و سید آقا سے حکاک شیرازی ہتم
 آن و حک و اصلاح و شدہ مطالب مندرجہ آن سیر ازین العابدین صاحب
 کے طلبہ مدرسہ کے کاسپ بازار و سیکے ہم از بے انتظامے ملک امروز
 مہتمم و از الطبع سرکار عالی :

انچہ اخبار ہا سے مکرزی سے ہم مخصوصہ منسوب بر ریاستہا سے جو
 سے نویسند چند ان اعتبار سے بر آنا نہیں۔ تا زیرا کہ آنا نیز غالباً اہل غرض اند
 و غرضے دارند۔ لیکن البتہ بندہ بے انصاف و سببے تحقیق ہم غنیمت از عہدہ دار
 این ریاست بعضے ہم از این فرقہ سابق الذکر مستثنا ہستند۔ اولاً خود
 سر آسا نجاہ و در نہر خوب وارد کیے آنگہ سببے نہایت سرگرم است در کار و کار
 را حقوق و معطل نمیکند و در خواہد بگذرد و بسیار طالب آن است کہ
 انتظام ریاست را بخوبی بدہد و دیکر آنگہ آنگہ ممکن اگر تو اندسنے خواہد کہ
 زر ریاست مفت رہا و شور و لیکن یک عیب ہم دارد کہ بزودی کوشش
 بسخن کسانے کہ پیرامونش را گرفتہ اند و ہمہ اہل غرض اند۔ چند کس دیکر
 ہستند در این ریاست کہ مردمان ہشیار لایق کاروان و تجربہ آمونخت
 اند بخوسے کہ ہمہ مردمان را شمند ہندی و انگریز آنا را پسند میکنند کہ وہا
 اگر آنا را بخود بگذاردند بخوسے ریاست را انتظام سے دہند :

خوانندگان باید بدانند کہ این ریاست مانند یک اراہہ الیست کہ سیکے شخص سے کشد یا میرانند ہر کہ باشند و مانند دولت ہا سے عظیمہ نیستند کہ چون ترین عظیم روزین اند و صد ہا سیل را باید شب و روز طے کنند و ہزار ہا تن بار را حمل و نقل نمایند و انجین ہا سے پر زور و راہ ہا سے آہن سخت و لکھا عمدہ و کار گزار در کار دارند۔

حالت حیدر آباد را کہ کسے تجو اہد بطور اختصار ملاحظہ کند و ریکو سیریل سر لٹین ملاحظہ کند و اگر تفصیل آنرا تجو اہد بندہ دوسہ سال پیشتر در کتب خود نوشتہ ام و بخصوص در کتاب دستور قاضی ہر کہ تجو اہد در آن ملاحظہ کند۔ سر لٹیل گر لٹین نوشتہ۔

"One of the chief causes of the troubles of Hyderabad, financial scandal connected with which have lately attracted much interests in this country, is due to the fact that our treaties with that State do not prohibit, as elsewhere, the employment of Europeans; the result is, that it is overrun with European adventurers of an especially bad type, whose intrigues it is difficult to counteract, and who have as other things

than the spoil which they con-
 cealed from the Nizam and his
 Ministers. The shameless manner
 in which Hyderabad and its min-
 ing concessions were (were)
 thrown into the English money bag.
 Not the year before last, will be
 fresh in your memory, and a care-
 ful study of that case would
 somewhat enlighten students as
 to Oriental and European methods
 of financial operations; but it would
 not tell them the whole story,
 nor reveal the absolute and universal
 corruption of officials in a Native
 State where honesty is practically
 unknown; and if a person inno-
 cent of Oriental intrigue were
 to believe that the Minister, Abdu
 Kadir who was convicted of corruption
 in the matter of the mining

concessions, and who was made the scapegoat for other more important passages, who the most guilty, he would be much mistaken. The chief culprit stood much nearer the throne of the Nizam."

این عبارت در چندین مقام اندکے بہم است و لہذا در آن مقامات
بندہ انجہ بنظر خودم رسیدہ در برکت سے نویسم۔

دو یکے از عمدہ جہات مفاسد حیدرآباد کہ مربوط بان است این
تشیخت و رسوائے معاملہ (زروداد و سٹڈ زر کہ مراد معاملہ معدنیات است)
کہ در این تازگی بے نہایت خاطر ارا متوجہ نبود ساخت در این تازگی از آن
است کہ معاہدات مابا آن ریاست مانند جاپٹے دیکر ممنوع نمیدار و استقلال
ایل یورپ را (در کجا ہا و مشاغل آن ریاست) و توجہ آن این است کہ شیائون
و تخت اموزان یورپین تاخت آورده و پر ساختہ اند آن ریاست را خاصتہ
ہمہ از طبقات بدسیرت و ناہنجار اند کہ اتفاقات و منہو ہنایے آنها را
است کہ کسی بتواند حکمت ساز و دینکس کند و بیچ خیال دیکرے نہ دارند و
سر و نظر خود جو غارت کردن آنچه بتوانند اخذ نمودن از نظام و وزیران
بزر بدستی۔ این وضع بے شرمانہ کہ حیدرآباد و معاملہ معدنیات آنرا اند
در بازار زر (یا صرف خانہ) انگلیشش دو سال قبل از این ہنوز تازہ است و
یاد شاہا دیکر ملاحظہ و توجہ از آن مقدمہ اند کہ بنیا خواہد کرد چشم ناظر کنند
را از وضع معاملات و داد و ستد زر را در میان ہر دو مان مشرق زمین

زمین و اهل یورپ و لیکن از آن ملاحظه تمام حقیقت و کیفیت آن معلوم
 نخواهد شد و نه هم ظاهر میشود تباہ کاری پاسے نامحدود و مستمر و مرسوم عہدہ داران
 در ریاستہائے بوسے کہ در آن ریاستہا در واقع دیانت و امانت معدوم
 استند و عہدہ داران در این جاہر دو انگیزہ بوسے را میتوان مراد گرفت
 و سلی بنظر بندہ غرض او عہدہ داران انگریز است در ریاستہائے بوسے
 و اگر کسی از اتفاقات و منصوبہ ہائے شرقیہ بے خبر باشد و چنین یقین کند کہ
 مایہ این امر مذکور عبدالحق بود کہ بجرم خیانت مجرم برآمد و حامل او زار کسا سے فوکر
 کوید بنبرکت و عظیم الشان ترجمان ترمہ بود و در خطاست و یقین او بے سہ
 خاطر اصلی و مجرم واقعی شخصے بود اقرب تحت نظام اسلامین شخص اقرب بجا
 غدیدہ کہ ملاحظہ سے نشوند باید کرنل و مثل باشد +

این مشتے بود از جزو و در حالت حیدرآباد و قطرہ از بجا راست از حالت
 تمام مالک مسلمانان و بیدانشان در کتاب صرف و نحو معانی بیان این خبر
 را نخواہد و نمیدانند کہ ہر زمانے کہ قوم دیکرے و خصوصاً اقوامے کہ در نظم
 ماہستند راہ آہن زاو در ایران کشیدند و بنگ در ایران باز کردند و مردم
 ایران را با حکومت ایران رازر بقرض دادند باید فائزہ ملک ایران را خود
 و بندہ در تمام صفحات سید الاخبار بخوے کہ دانستہ نوشتہ ام اگرچہ آقا میرزا
 زین العابدین صاحب مہتمم مطبع سرکار عالی حگ و اصلاح دادہ است
 را۔ اینہا ہمہ از عدم آزادی سے است و لیکن انوس است کہ کسانے
 کہ آزاد استند آزاد استند و آن کہ چند ان شراب بخورند کہ خود را
 بکشند و معنی آزادی سے دانند۔ در فائزہ این رسالہ چند فقرہ دیگر
 ہم در آزادی و حالت بعضے از مردم و طوائف حیان خواہم نوشت +

فقرة اخیر مکتوب سید علی شوشتری

قال - در این بیچاره مدیر اخبار آزاد هندی که از اصطلاح و زبان فارسی
 عاری و آزاد است از قبیل استمسان و اورم و کمان و پیرا کعبه و حرم نجیل خود
 انکاشته و چنین پنداشته که این آرتیکل فارسی (خبر خواه بجز جهان)
 حسب الادعائے آن طاعن مسلمانان پانصد روپہ قیمت دارد پس تخلیص مجموع
 وندیان ہر مجموع دو لک روپہ باید بپردازد۔ نرخ بالا کن کہ از زانی ہنوز۔
 چیل و یکم۔ اول۔ البتہ این سخن بسیار سخت است بلکہ از تیغ و تیر
 تیز تر است نہ اگر حکیم نہر سندر اور پاون بگو بند بہ از آن است کہ انیکو نہ
 سخنان طعنہ آمیز از سبے ہنری بشنود۔ این خیلے بر من سخت میناید و لیکن
 این بیچارہ کہ مرا طاعن مسلمانان نوشتہ و خواندہ خود طاعن مسلمانان است چرا
 کہ طعنہ بر من نمیزند کہ قیمت آرتیکل خود را پانصد روپہ نوشتہ ام بلکہ طعنہ
 بر دولت و ملت اسلام زده است کہ انیکو نہ آرتیکلها در این دولت و ملت
 خوابدار ندارند۔ این بیچارہ نمیداند کہ گوہر از قیمت نئے افتد اگر خریدار
 نداشتہ باشد و آینہ را قدر کم کند و اگر محکمہ کوران داشتہ شود۔ اگر
 دیدہ باشی و اگر خواندہ باشی چندین چیز ہائے مختلفہ مفیدہ نوشتہ ام در سید
 ہمہ گنایہ در جواب فقرات مختلفہ آن مکتوب مقبوح معیوب تو و بختہ تنبیہ اہل
 ملک تو کہ از آن جملہ بود فقرہ کہ در شماره ۲۴ (یا ۲۳) سید الاخبار نوشتہ
 کہ بیت و پنج آرتیکل کو چک از امریکا خواستہ اند از ستر کلید استون و پنجرار
 پوند مید ہندو لے ستر کلید استون عذر پیرے و کم دانے را خواستہ و
 از آن مبلغ کزاف کہ احد سے را در میان ملت بایسرنے شود امرہ ز پورے

نوشتن وہ جلد کتاب کہ ہر ایک ہزار صفحہ باشد و لکھا موم باہن خود و مادک و نگ
 و امریکا از نوشتجات خود نان سے خورد و نوشتجات آنها سرمایہ سعیت و زندگی
 اولاد و اعتقاد آنها است۔ سو لیکن این حالات در ملت ما برخلاف این است
 مثلاً این مرد و حیدر آباد و تھیل در سال بیت ہزار روپیہ بیعت گرفتہ سے خود
 در ایران ہم ہزار ہا مثل او لکھا زر گرفتہ سے خورد و احد سے ملاحظہ نمیکند
 این حال را در آن طرف اگر این مرد پنجاہ کتاب بنویسد و آن اتخاص ہزار
 بنویسند ابداً خریدار نہ دارند و اگر خریدار ہم درشتہ باشند بزور حکام خواہند
 یا آنکہ آن کتب از قبیل دیوان حکیم قاکانی باشند تمیس لندن اخبار سے
 است کہ ہر روز شمارہ آن از یک لک شجاوڑ سے کند و یک پارچہ آن بے
 نئے ماند و لیکن سید الاخبار ہم یک اخبار است کہ ہفتہ سید یا چار صد
 پارچہ آن طبع منبود و ہر روز چیل پنجاہ از آن واپس میاید و رفیوز میثود۔
 ہر بس کر لین یکے از عمدہ داران ہند بود و یک ماہ پیشتر نوشتہ خواند
 در مجلسی کہ اکثر اعظم ملک انگلستان در آن مجلس حاضر بودند و ہمہ کوشش فرمودند
 و اقوال اورا استماع نمودند و سبب معنی دانستند و از آہا نواید و تجارب برگرفتند
 و لیکن بد رستی و راستی بندہ باواز بلند میگویم و از حد سنے و نکتہ چینی و طعنہ
 احد سے پروا ندارم این رسالہ بندہ از نوشتجات شکر کلید استون گت
 نسبت دمن حالت ہند را بے نہایت بہتر از سر لعل کر لین میدانم و قیمت
 خود را سے افزایم این رسالہ من پنج لک قیمت دارد و کتاب دستور ناصر
 پنجاہ لک کو خریدار نہ باشد۔

اگرچہ من بندہ حقیر کا ہے دعویٰ پنخیری نکرده و نخواہم کرد و نہ نیر
 دعویٰ امامت و ولایت و ہدایت و ارشاد و نہ دعویٰ زہد و ورہ و تقویٰ

و صلاحیت و تدبیر و عوسے زور و قوت و رشادت و عقل و دانش و عزم
 وانی و انگریز سے دانی و ابداً و مسیح چیز سے و کار سے و نہر سے دعوت سے نسکینم
 و خواہم کرد و دعوت سے را کار سے و ان نشان میدانم مع ذلک از آنچه در این رساله
 و رسالهها و کتب و کیر نوشته ام خود نشان چیزها سے نمند و میدانند که اگر بر اینها
 عمل شود ملک ایران مانند مالک یورپ میشود و بطور یقین اگر مدار مہامم ایران را
 بدست من گزارند و آنچه در من خود دارم کہ بعقل تو و لکھا مثل تو نمیرسد بکار برم
 و در ۶ سال ایران را حیکے از مالک فرنگ می سازم و من بیک این دعوت سے
 منے کم و مسیح کس و کیر را مقابل خود نمیدانم و نمی بینم زیرا کہ آنچه در من خود
 است از قلم آنها برستے آید و من نوشتهجات اکثر سے از خود نشان ملک خود را
 کہ از قبیل این مرد بزرگوار ندیده ام و دانستہ ام کہ من خود رسد دارند و احد سے
 را آن استعدا و ولایت نیست کہ بتواند یک چنین رساله بنویسد و این استعدا
 و وجود من خدا و ادو نیست آلمی است کہ اگر با آن نامے ہم داشتیم بخورم
 بر او معلوم میکردم کہ من کیستم۔ و من اکنون سے کویم کہ اگر این بیچاره یا
 دیگر سے از قبیل او بخوابد جو اسے بنویسد یا رساله در تو این رساله بنویسد
 بخوبان دشمنانها و کیر چیز سے نخواهد نوشت و مایه دیگر سے در دستگاہ ندانم
 و آنچه این بیچاره باید و دشمنانم بدیدم از نخستین داو اکنون یک کار و کیر
 باقی مانده است و من خود اور امی آموزم کہ یک عربی یا شوشتری یا احمق
 را بگوید کہ کار سے یا کلو کہ بمن بزند و مرا بکشد و این بھتر من ہمہ جو ابجا
 و قصاص واقعی است و حیات است اولاً الباب را۔ و لیکن اگر من کشت
 شوم در این راه در ہر جا و بدست ہر کس و ہر زمان کہ کشتہ شوم بیک باشد
 و کشت کر بلا مشور خواہم بود۔

عزیز من اگر ایتمہ کہ تو نسبت بمن دادہ از تقدیر و تائید آسمانی است
 عبارت آخری تو باید در خواب کج یا بی و من از عقدہ در بیج بمیرم جا سے شکایت
 من و سر کوب تو نیست و اگر از وضع ملک و حالت خلق و طریق ملک رانی است
 باز جا سے شکایت نیست بلکہ جا سے افسوس است کہ در ملت اسلام و از بدو اسلام
 در میان ہر قومے از اقوام مسلمانان عرب و عجم و ترک و ہندی و مصری و افغان
 و زنگباری و موری و غیر ہم جو کسانے کہ بچط مستقیم از کدیمین و عرق چین نان خوردہ
 اند (یعنی ابد محتاج و بستہ بشاہ و وزیر امیر و حکومت نبودہ اند) از کسانے کہ بستہ
 و محتاج باین طبقات بودہ فیصدے ۹۵ و مسخرکی و مطربی و قواری و اینگونه
 نان خوردہ اند و احدے از آنها بقابلت خود نان خوردہ - تو باشی یا علامہ علمی
 یا صاحب و صاف یا صاحب قانوں و درہ نادری یا وزیر اعظم یا امیر معظم ہان عدو
 از آنها از این رکڈر صاحب نان شدہ اند و ہر کہ دوستے حاصل کردہ از اینگونه
 طرق بودہ و خواہ در کتب تواریخ ملاحظہ کنیم و خواہ در حالت امروزہ جہان کہ خود
 پیشہ مے بنیم فیصدے ۸۰ بلکہ ۹۰ از اکابر و اعظم عالیشان مالک اسلام در
 اصل و نسب و حسب کمین بودہ اند و ہستند بلکہ از این ہم من میتوانم قدم پیشہ
 و باب پنجم گلستان سعدی را در این فصل درج نمایم و لے اشارہ کافی است خودندان
 را جناب در ہمان جواب با صواب فرمودہ بودند کہ "کر تو نمی پسندی تفسیر و تفسیر
 الحق این خجالت و نصیحتے است و بندہ را ارادہ این است کہ از امروز قفسہ را
 تخریب ہم و پس از چیل و پنجاہ سال لباس و کیران در ایم و از این طعنہ ہا بر ہم و از این
 سر کہ با خود را خلاصے بخشم و لیکن خیر این ممکن نیست حالاکہ من خود پدر و مادر خود
 مے شناسم و اکثرے ہم پدر مرا بنیاشند و تا امروز ہمت بلند و طبع ارجمند بر سر
 بیکبارگیوان خود را با ہم کہ علویم و با قافلہ حجاز ایم کہ حاجی ام و خود را شاہراہ

و بیگ زاده و خان زاده قلم بدیم و ہم مشرب وزیر و سخوہ امیر و قواد شیخ و
 سبکدوش سید و امثال اینها شوم۔ اکنون دانستی کہ طعنه بر من نزدی بلکه بلبت خود
 نزدی و من طاعن مسلمانان نیستم بلکه تونی۔ اگر ترا غیرت اسلام بودی چرا من بستی
 ماتحت دون پیمان بخیل را بقول تو بر سر من و حال آنکہ من در وجود خود چنان
 استعدادے سے بنیم کہ اگر آنچه در این شهر مینویس بہر یک شب بیک زندی میدهند
 سی روز من میدادند و آنچه یک ہفتہ بطائفہ میدهند براسے شش ماہ مخارج من
 عنایت سے فرمودند و آنچه را کہ من میدادم بکجا با وجہ مقامات صرف میشود ہر ار
 یکیش را بمن میدادند و اگر آنچه شہنشاہ جم جاہ با صرف سے کند و بہ مالک و تنگ میسر
 صدیک آن را بمن دادہ بود من پنجاہ جلد کتاب سے نوشتہ کہ تا قیامت دستور
 العمل تمدن و سیاست تمام مسلمانان جہان و حیدرآباد قلد بنیان و ایران
 جنت نشان باشد حیف و صد ہزار حیف۔ در ہمین وقت در اخبار دکن ہمیں
 دیدم و بختہ سید الاخبار ترجمہ کردم کہ یوز باشی جوان در زبان فارسی سہ مرتبہ
 امتحان دادہ درجہ عزت یافتہ و نوشتہ مع نشانے از طرف فرمانروا سے
 برایش آمدہ بود بچہ خوبے و بچہ توفیق و توصیف۔ چند سے قبل از آن ہم
 ذکر سے از ہمین جوان پرند رکاست نام نمودہ بودم و لیکن میرزا زین العابدین
 از شیکے ذات اورا سر باز نوشتہ بود بچہ عداوتے بنمید انم و سے ندرانست
 کہ اگر چه نام شخصے را بفقارت نوشتن براسے ہمان یک شخص تحصیل سوجب ہتک
 عزت باشد و سے براسے قوم او کمال و نہایت عزت است کہ سر باز سے
 دومرہ در زبان اردو و امتحان دید و دومرہ با چہار مرہ در زبان فارسی
 و یک مرہ در زبان عربیے و ہر مرہ جائزہ ہم گرفتہ باشد و در زبان فارسی سے
 امتحان اخیر شاید چہار ہزار روپیہ گرفتہ و مالکے طلبا سے نوشتہ عزت

و اکنون نام آور شد و تمام ملک ہند و خدمت و نندہ بسیار باغزئی تم خواہد یافت
 و اے باوصف این کیفیات باز باید امیدوار بود کہ " بگذرد این
 روزگار تلخ تر از ہما و بارو کہ زہر چون شکر آید "۔ اگر در این زمان آرتیکل ہا سے
 بندہ را پالندہ روپیہ بخزند امید است کہ صد سال و یک آرتیکل ہا سے و یکراستے را
 کہ پس از ازا سے آئند وہ بہین شاہراہ قدم سے نندہ و از بہین مقولہ آرتیکل ہا سے
 نویسند بخزند و آن زمان در رسد کہ اینکو نہ مطالب طالب و خریدار و است
 باشند۔ اگر چہ کاہکاسے چون در محیہ تفکر غریق سے شویم و تمام مقتضیات را
 ملاحظہ سے کنیم بگئے نا امید سے شویم از ترسے ایران و اہل ایران و اے با
 کاہکاسے خیال و یکسے و مقتضیات و یکسے مارا امیدوار سے سازند و اگر
 ابد آوسر سوئے امید سے باشند خاص بوجود مبارک شاہنشاہ ایران ناصر الدین
 است و ہر سطلانے قبل از وجود دنیا و مسیح سطلانے بعد از و نیست و
 نخواہد آمد زیرا کہ خوب سے کہ ما از روسے صفحات روزنامجات ملاحظہ سے کنیم چنانچہ
 او امر و زمانک یورپ را ملاحظہ سے فریاد دے نہایت بہتر و پیشتر از روسے
 خبرت و بصیرت از ترہ یا مرات ماضیہ شکے نیست کہ در مراجعت کار سے خواہد
 کہ در اے ترقی ملک خود و آلفنت ما امیدواریم کہ آرتیکل ہا را اقلانچہ روپیہ
 بخزند و من بندہ حقیر کمین بے دین کمال اخلاص و عقیدت و خلوص نیست
 و در لخواہ سے و وطن دوستی و بدہن چشم داشت فرزندانے و سنے اللہ و محض
 بہبودی ملک و قوم سر ہا سے مبارک او سو وہ و بوسہ بر خاک ہا سے مبارکش
 ندہ عرض سے کنیم کہ این است و خرابین نیست کہ آنچہ آن اعلیٰ حضرت ملاحظہ
 فرمودند در ملک فرنگ ہمہ از آزادی قوم و رعیت است و اسکان نندہ روپیہ
 کہ قوم سے ترقی کند و دولتی قوسے شود تا آنکہ آزادی نباشد در میان آن قوم